

YẾU TỐ TRÌNH THÁM – SỰ VẬN DỤNG YẾU TỐ TRÌNH THÁM TRONG TIỂU THUYẾT TẠ DUY ANH

Nguyễn Thị Linh Phương

Trường Đại học Khoa học, Đại học Huế

Email: phuong.t.nguyen@apc.edu.vn

Ngày nhận bài: 29/9/2024; ngày hoàn thành phản biện: 11/10/2024; ngày duyệt đăng: 20/3/2025

TÓM TẮT

Bài viết đã khái quát hóa sự vận dụng yếu tố trình thám trong tiểu thuyết của Tạ Duy Anh. Từ cấu trúc nhị nguyên với vụ án và quá trình điều tra song song, đến việc sử dụng thời gian phi tuyến tính và không gian đồng hiện, nhà văn đã tạo ra những câu chuyện trình thám vượt xa khuôn khổ thông thường. Bài viết cũng phân tích cách tác giả khai thác yếu tố trình thám để khám phá tâm lý nhân vật và phê phán xã hội, đặc biệt qua các tác phẩm như *Đi tìm nhân vật*, *Giã biệt bóng tối*, *Thiên thần sám hối*... Ngoài ra, những mâu thuẫn xã hội và sự suy đồi đạo đức trong tiểu thuyết cũng được bài viết nhấn mạnh, cho thấy sự kết hợp giữa trình thám với nghệ thuật và triết lý. Các yếu tố sáng tạo như thời gian đứt gãy và kết cấu đa chiều đã được bài viết khảo cứu rõ ràng, đặt nền tảng cho phong cách sáng tác riêng của Tạ Duy Anh trong văn học Việt Nam đương đại.

Từ khóa: Tiểu thuyết trình thám, yếu tố trình thám, nhân vật, kẻ phạm tội.

I. MỞ ĐẦU

Tạ Duy Anh là một trong những tác giả đương đại nổi bật với cách khai thác yếu tố trình thám trong tiểu thuyết, tạo nên sức hấp dẫn đặc biệt cho tác phẩm. Không chỉ mang lại kịch tính và sự tò mò, yếu tố trình thám còn được ông sử dụng như một công cụ để làm rõ những khía cạnh tâm lý phức tạp và khám phá các mâu thuẫn xã hội. Thông qua những vụ việc bí ẩn và diễn biến bất ngờ, Tạ Duy Anh đã khéo léo lồng ghép thông điệp sâu sắc về cuộc sống, đưa người đọc đến suy ngẫm đa chiều. Cách vận dụng này đã góp phần tạo nên dấu ấn riêng, nâng cao giá trị nghệ thuật và nội dung trong các tiểu thuyết của ông.

II. NỘI DUNG

1. Tạ Duy Anh và cuộc cách tân thể loại tiểu thuyết trong văn học Việt

Trong bối cảnh văn học hiện đại, Tạ Duy Anh đã rất tài tình trong việc vận dụng yếu tố trinh thám để tạo ra những tác phẩm không chỉ thu hút người đọc bởi những tình tiết hồi hộp mà còn mở ra những chiều sâu tâm lý và xã hội phức tạp. Thay vì bám sát lối mòn của tiểu thuyết trinh thám cổ điển, ông đã biến thể loại này thành một phương tiện khám phá sâu sắc về bản chất con người và những mâu thuẫn trong xã hội đương thời. Từ *Đi tìm nhân vật* đến *Giã biệt bóng tôi* hay *Thiên thần sám hối*, các câu chuyện của Tạ Duy Anh không chỉ là những cuộc điều tra đơn thuần mà còn là những hành trình tự nhận thức, nơi mà những bí ẩn bên ngoài phản chiếu những nội tâm rối ren và những thực trạng xã hội đau đớn. Qua đó, ông khẳng định rằng trinh thám có thể trở thành một công cụ mạnh mẽ để khám phá và phê phán những khía cạnh tối tăm của cuộc sống.

Cách tiếp cận cổ điển và hiện đại

Trong bối cảnh tiểu thuyết trinh thám cổ điển, nhân vật thám tử thường hoạt động trong một hệ thống logic chặt chẽ, nơi mà mỗi mảnh ghép của vụ án đều được sắp xếp rõ ràng để dẫn đến một kết luận cụ thể. Một ví dụ điển hình là trong *Sherlock Holmes* của Arthur Conan Doyle, nơi người đọc theo dõi từng bước suy luận của Holmes để lần ra sự thật qua những chứng cứ rành mạch: “Thật là sai lầm khi chưa đủ dữ kiện mà đặt giả thuyết. Thiếu luận lý sẽ cố ép sự thực phù hợp với giả thuyết đã đặt ra, thay vì giả thuyết phải hợp với sự thực” [5, tr.485]. Tuy nhiên, Tạ Duy Anh đã tiếp cận yếu tố trinh thám theo một cách thức hoàn toàn khác, biến nó thành một công cụ để khám phá những khía cạnh sâu sắc của tâm hồn con người.

Trong tiểu thuyết *Đi tìm nhân vật*, Tạ Duy Anh không chỉ đơn thuần dựng lên một vụ án mà còn đưa người đọc vào một hành trình đầy phức tạp, nơi nhân vật chính phải đối mặt với những ám ảnh nội tâm. Việc điều tra cái chết của cậu bé đánh giày không chỉ là tìm kiếm sự thật mà còn là cuộc chiến với chính bản ngã và cảm giác lạc lõng trong một xã hội đầy rối ren: “Nó có thể nhảy xổ ra, xé tan tôi thành từng mảnh. Tôi hiểu rằng ngoài sức mạnh của công lý, luôn luôn tồn tại những mãnh lực của bóng tối” [2, tr.63] hoặc “Tôi cố tự an ủi rằng tôi là một kẻ vô tội, một người có uy tín xã hội nhất định. Nhưng khi bước đi một mình trên hành lang chưa biết sẽ dẫn mình đi đâu” [2, tr.81]. Thông qua đó, Tạ Duy Anh không chỉ khám phá những bí ẩn bên ngoài mà còn khơi gợi những câu hỏi sâu sắc về sự tồn tại và ý nghĩa cuộc sống.

Với cách tiếp cận này, Tạ Duy Anh đã lật ngược cấu trúc truyền thống của thể loại trinh thám, khiến cho yếu tố điều tra trở thành một phương tiện khám phá tâm lý phức tạp và những mâu thuẫn xã hội. Tác phẩm không chỉ mang lại một câu chuyện

hồi hộp, mà còn là một bức tranh đa chiều về con người và xã hội, nơi mà mỗi bí ẩn không chỉ nằm trong các vụ án mà còn trong chính tâm hồn nhân vật.

Trình thám và phản ánh xã hội đương đại

Tạ Duy Anh không chỉ đơn thuần sử dụng yếu tố trình thám để xây dựng những câu chuyện ly kỳ mà còn như một lăng kính để soi rọi vào những vết nứt sâu sắc của xã hội hiện đại. Những vụ án trong tác phẩm của ông không chỉ là những mảnh ghép bí ẩn mà còn là những phản chiếu rõ nét về sự suy đồi đạo đức và những bất công trong cuộc sống thường nhật.

Trong *Giã biệt bóng tối*, câu chuyện không chỉ dừng lại ở việc giải mã một tội ác cụ thể, mà còn mở ra một bức tranh rộng lớn về sự tha hóa của con người trong một xã hội ngột ngạt và đầy rẫy những cạm bẫy. Nhân vật chính không chỉ là một thám tử đơn thuần, mà còn là một người tìm kiếm sự thật trong một mê cung phức tạp của cảm xúc và ký ức. Những cuộc gặp gỡ với những nhân vật mang đầy mâu thuẫn, những lời nói dối được giấu kín và những bí mật đen tối từ quá khứ tạo ra một bầu không khí căng thẳng, đậm đặc những suy tư: “Người dân làng Thổ Ô đang vô cùng hoảng loạn khi phải chứng kiến những sự kiện lạ lùng xảy ra liên tiếp trong vòng có một tuần lễ” [4, tr.15]. Từ đó, câu chuyện không chỉ mang tính giải trí mà còn là một cuộc hành trình khám phá nội tâm sâu sắc. Tác giả đã khéo léo lồng ghép những vấn đề xã hội như tham nhũng, lừa dối và sự tha hóa trong mối quan hệ giữa người với người. Mỗi chi tiết nhỏ, từ những cuộc trò chuyện đơn giản đến những tình huống gay cấn, đều được thiết kế để làm nổi bật sự mâu thuẫn giữa lý tưởng và thực tế, giữa cái thiện và cái ác.

Khác biệt với các tác phẩm trình thám cổ điển, nơi xã hội thường chỉ là bối cảnh mờ nhạt phục vụ cho câu chuyện phá án, trong tiểu thuyết của Tạ Duy Anh, yếu tố xã hội không chỉ là nền mà còn trở thành một phần thiết yếu của cốt truyện. Qua những cuộc điều tra đầy hồi hộp, nhân vật không chỉ tìm kiếm sự thật bên ngoài mà còn phải đối diện với những câu hỏi sâu sắc về bản thân, về động cơ và những lựa chọn trong cuộc sống. Điều này khiến độc giả không chỉ bị cuốn hút bởi những mảnh ghép trình thám đầy bí ẩn, mà còn được khơi gợi những suy ngẫm về thực trạng cuộc sống. Tác phẩm của Tạ Duy Anh không chỉ là một hành trình tìm kiếm sự thật, mà còn là một cuộc khảo sát tinh vi về tâm hồn con người và những rối ren trong xã hội, mở ra một không gian nghệ thuật đầy tính phản biện và sâu sắc trong văn học Việt Nam đương đại.

Cách kể chuyện phi tuyến tính – nghệ thuật đột phá

Một trong những điểm nhấn nổi bật trong các tiểu thuyết của Tạ Duy Anh là lối kể chuyện phi tuyến tính, nơi thời gian không còn tuân theo một trình tự rõ ràng mà bị xáo trộn, tạo nên những mảng ký ức đứt gãy liên tục đan xen giữa quá khứ và hiện tại. Cách tiếp cận này không chỉ tăng cường tính bí ẩn mà còn tạo ra sức hấp dẫn mạnh mẽ

cho câu chuyện. Trong tác phẩm *Đi tìm nhân vật*, dòng thời gian không chỉ đơn thuần diễn ra theo trình tự logic; thay vào đó, nó được liên kết một cách ngẫu nhiên giữa các ký ức và hiện tại: “Để xem nào, hôm kia, hôm kia, hôm qua... Chắc chắn không phải hôm qua còn hôm kia thì...” [3, tr.71]. Những mảnh ký ức rời rạc không ngừng được ghép lại, hé lộ sự thật về cái chết của cậu bé đánh giày, đồng thời cũng khiến người đọc phải đối mặt với sự rối ren trong tâm lý nhân vật chính.

Sự khác biệt trong cách kể chuyện của Tạ Duy Anh so với các tác phẩm cổ điển như *Cô gái trên tàu* của Paula Hawkins rất rõ nét. Trong tác phẩm của Hawkins, dòng thời gian mặc dù có sự đan xen giữa ký ức và hiện tại nhưng vẫn tuân theo một trật tự nhất định. Ngược lại, cách kể chuyện phi tuyến tính của Tạ Duy Anh không chỉ tạo ra sự căng thẳng trong câu chuyện trinh thám mà còn khơi gợi cảm xúc và trải nghiệm sâu sắc trong tâm lý nhân vật. Điều này khiến cho độc giả không chỉ đơn thuần theo dõi hành trình điều tra mà còn lạc vào mê cung của những cảm xúc và ký ức, tạo nên một không gian nghệ thuật phong phú và đa chiều.

Yếu tố tâm lý và triết lý nhân sinh

Không chỉ dừng lại ở việc điều tra tội phạm, tiểu thuyết trinh thám của Tạ Duy Anh còn mang đậm chất triết lý. Ông khéo léo sử dụng các vụ án như một ẩn dụ về cuộc đấu tranh không ngừng giữa thiện và ác, giữa ánh sáng và bóng tối trong tâm hồn con người. Chẳng hạn, trong *Thiên thần sám hối*, nhân vật chính không chỉ phải đối diện với những bí ẩn xung quanh vụ án mà còn phải tự vấn về sự tha hóa và tội lỗi của chính mình. Tác phẩm không chỉ là một cuộc điều tra về một sự kiện cụ thể mà còn đặt ra những câu hỏi triết học sâu sắc về ý nghĩa cuộc sống và bản chất con người.

Những tác phẩm của Tạ Duy Anh có thể được nhìn nhận như một cuộc đấu tranh giữa hai thế giới: cái thiện và cái ác, ánh sáng và bóng tối. Đây chính là một trong những đặc điểm nổi bật phân biệt ông với các tiểu thuyết trinh thám cổ điển, nơi mà các nhân vật thường chỉ tập trung vào việc phá án mà không thực sự đối diện với những câu hỏi triết lý phức tạp về cuộc sống. Từ đó, Tạ Duy Anh đã tạo ra một lối đi riêng trong văn học Việt Nam hiện đại, nơi mà thể loại trinh thám không chỉ dừng lại ở yếu tố hồi hộp và bí ẩn mà còn lồng ghép chiều sâu tâm lý và triết lý, nâng cao tính nghệ thuật cho thể loại này.

Những tác phẩm như *Đi tìm nhân vật*, *Giã biệt bóng tối*, và *Thiên thần sám hối* không chỉ vượt ra khỏi khuôn khổ của trinh thám cổ điển mà còn mang lại sức sống mới cho thể loại văn học này. Qua đó, Tạ Duy Anh đã khẳng định được phong cách riêng đầy dấu ấn của mình trong nền văn học đương đại, biến những câu chuyện trinh thám thành những tác phẩm nghệ thuật sâu sắc, phản ánh một cách tinh tế những khía cạnh tối tăm của tâm lý con người và xã hội.

2. Cấu trúc nhị nguyên: Vụ án và điều tra

Trong những tác phẩm tiêu biểu như *Đi tìm nhân vật*, *Giã biệt bóng tôi*, và *Thiên thần sám hối*, Tạ Duy Anh đã khéo léo vận dụng cấu trúc trình thám qua hai tuyến câu chuyện song song: vụ án và quá trình điều tra. Cách tiếp cận này không chỉ tạo nên những hồi hộp cuốn hút mà còn mở ra một không gian khám phá sâu sắc về bản chất con người và những vấn đề xã hội.

Vụ án: Khởi nguồn cho cuộc khám phá

Mỗi vụ án mà Tạ Duy Anh khéo léo xây dựng không chỉ đơn thuần là một tình huống kịch tính mà còn mang trong mình những ý nghĩa biểu tượng sâu sắc, phản ánh thực trạng xã hội đương thời. Cái chết của cậu bé đánh giày trong *Đi tìm nhân vật* không chỉ là một sự kiện bi thảm, mà còn là dấu chỉ của những bất công và sự tha hóa trong cuộc sống đô thị hiện đại: “tại đó lập tức tồn tại một xã hội nhỏ, tạm gọi là xã hội ngoài lề ... Hôm kia ... tại đó xảy ra một vụ giết người. Nạn nhân là thằng bé đánh giày quãng 10 – 12 tuổi” [3, tr.9]. Hình ảnh cậu bé trở thành biểu tượng cho những số phận yếu đuối, bị lãng quên trong guồng quay hối hả của xã hội, nơi mà những giá trị nhân văn thường bị chà đạp.

Câu hỏi đặt ra không chỉ đơn giản là nguyên nhân cái chết của cậu bé, mà còn mở ra một bức tranh rộng lớn về xã hội mà cậu đại diện cho một xã hội đầy rẫy những mảnh đời bất hạnh, những nỗi đau không được thấu hiểu. Tình huống này không chỉ khơi gợi cảm xúc thương xót mà còn khiến độc giả phải suy ngẫm về những số phận tương tự xung quanh, buộc họ phải đối diện với thực tại tàn khốc của một thành phố mà sự sống còn của con người đôi khi trở nên mong manh và vô nghĩa.

Hơn nữa, vụ án này khởi nguồn cho một cuộc hành trình khám phá bản thân của nhân vật “tôi”, khi họ phải đối mặt với những vấn đề nội tâm phức tạp và những ký ức đau thương: “Tôi quyết định bám chặt lấy vụ thằng bé đánh giày không phải vì các báo sẵn lòng loại bài này như sẵn lòng phao cứu tinh ... mà vì một thôi thúc nhuốm màu bi kịch mà tôi không thể nào diễn tả được” [2, tr.11]. Qua đó, Tạ Duy Anh không chỉ dẫn dắt độc giả vào một cuộc điều tra tội phạm mà còn mở ra một không gian để khám phá những mâu thuẫn, nỗi ám ảnh và khát vọng tìm kiếm ý nghĩa cuộc sống trong một thế giới đầy hỗn độn. Điều này làm cho tác phẩm của ông không chỉ dừng lại ở một câu chuyện trình thám đơn thuần mà còn mang tính triết lý sâu sắc, thể hiện sự tương tác giữa con người và xã hội, giữa cái thiện và cái ác trong tâm hồn con người.

Quá trình điều tra: Hành trình triết lý

Trong các tác phẩm của Tạ Duy Anh, nhân vật “tôi” không chỉ đơn thuần là một thám tử truy tìm sự thật, mà còn là một tâm hồn đang trong hành trình tìm kiếm bản ngã của chính mình. Quá trình điều tra diễn ra như một hành trình triết lý sâu sắc,

nơi “tôi” liên tục phải đối diện với những ám ảnh, ký ức và mâu thuẫn nội tâm. Chẳng hạn, trong *Giã biệt bóng tối*, nhân vật chính phải đương đầu với những ký ức đau thương và sự thật khắc nghiệt về bản thân cũng như các mối quan hệ xung quanh: “Mẹ tôi mang thai tôi trong nguyên rửa của cả làng chính vì bà đã nhất định từ chối cho mọi người biết bố tôi là ai” [4, tr.25] hoặc “Cuộc sống đường phố đã kịp dạy cho tôi một vài kinh nghiệm” [4, tr.53]. Những trải nghiệm này khiến cho hành trình tìm kiếm không chỉ đơn thuần là việc giải mã bí ẩn, mà còn đặt ra những câu hỏi lớn về bản chất con người và thực trạng xã hội mà chúng ta đang sống.

Sự tương tác giữa vụ án và quá trình điều tra trong tác phẩm tạo nên một cấu trúc nhị nguyên chặt chẽ. Mỗi chi tiết trong vụ án không chỉ là một mảnh ghép của bí ẩn, mà còn phản chiếu những thực trạng xã hội sâu sắc. Trong *Thiên thần sám hối*, sự tìm kiếm sự thật về một vụ án không chỉ dừng lại ở việc khám phá tội phạm, mà còn liên quan đến sự tha hóa và cuộc đấu tranh nội tâm của nhân vật: “Liệu có phải chính mình là người liên quan trong chuyện này không?” [3, tr.19]. Qua từng bước điều tra, nhân vật “tôi” không chỉ hé lộ sự thật về cái chết mà còn khám phá chính bản thân mình và thế giới xung quanh.

Từ đó, Tạ Duy Anh đã sáng tạo ra một không gian nghệ thuật độc đáo, nơi mà cấu trúc nhị nguyên giữa vụ án và điều tra không chỉ phục vụ cho yếu tố giải trí, mà còn trở thành một cuộc thám hiểm tâm lý và triết lý sâu sắc. Những tác phẩm như *Đi tìm nhân vật*, *Giã biệt bóng tối*, và *Thiên thần sám hối* không chỉ thể hiện sự đổi mới trong phong cách viết mà còn khẳng định giá trị nghệ thuật và triết lý của văn học hiện đại Việt Nam, tạo nên một dấu ấn không thể phai nhòa trong lòng độc giả.

3. Không gian và thời gian nghệ thuật

Thời gian phi tuyến tính: Bề gãy và đảo lộn để khơi gợi cảm xúc

Thời gian trong tác phẩm của Tạ Duy Anh được thể hiện như một thực thể linh hoạt, không tuân theo trình tự logic mà thường bị xáo trộn giữa quá khứ và hiện tại, tạo ra một cấu trúc nghệ thuật độc đáo. Trong *Đi tìm nhân vật*, nhân vật “tôi” không chỉ tham gia vào cuộc điều tra về cái chết của cậu bé đánh giày mà còn phải đối mặt với những ký ức sâu sắc từ quá khứ. Những khoảnh khắc này không chỉ đơn thuần là hồi tưởng, mà còn là những gợi nhớ đau thương, chứa đựng nỗi đau, sự ân hận và những vết thương chưa lành. Chẳng hạn, khi nhân vật nhớ lại những ngày tháng đau thương trong kí ức, trang viết không chỉ là một sự mô tả về không gian và thời gian mà còn là biểu tượng cho những kỷ niệm bị chôn vùi. Những hình ảnh này mang tính biểu tượng sâu sắc, khiến độc giả cảm nhận được nỗi buồn và sự mất mát trong tâm hồn nhân vật. Qua việc sử dụng thời gian phi tuyến tính, Tạ Duy Anh không chỉ tạo ra một bức tranh đa chiều về nhân vật mà còn mở ra những câu hỏi triết lý lớn lao về sự tồn tại.

Thời gian trở thành một yếu tố cấu thành tâm lý, thể hiện sự phức tạp trong quá trình tự nhận thức của nhân vật. Sự đan xen giữa các mảng ký ức và hiện tại làm nổi bật hành trình khám phá bản thân, từ đó kích thích độc giả suy ngẫm về những trải nghiệm cá nhân của chính họ. Cách tiếp cận này không chỉ nâng cao tính nghệ thuật cho tác phẩm mà còn khiến người đọc cảm nhận rõ ràng hơn về những mâu thuẫn nội tại, nỗi cô đơn và sự lạc lõng trong thế giới hiện đại.

Tổng thể, sự vận dụng thời gian phi tuyến tính trong các tác phẩm của Tạ Duy Anh không chỉ là một thủ pháp nghệ thuật mà còn là một phương tiện để khám phá những chiều sâu tâm lý và triết lý về bản chất con người. Điều này tạo ra một không gian nghệ thuật đầy sức hút, mở ra những cánh cửa mới cho việc hiểu và cảm nhận cuộc sống.

Không gian đồng hiện: Tương tác giữa đời sống và tâm lý

Không gian trong các tác phẩm của Tạ Duy Anh đóng vai trò quyết định, không chỉ đơn thuần là bối cảnh mà còn là một thành phần không thể thiếu trong quá trình khám phá và điều tra. Trong *Giã biệt bóng tối*, không gian đô thị không chỉ là nơi diễn ra các sự kiện mà còn trở thành một nhân chứng sống động cho những bi kịch và xung đột nội tâm của nhân vật: “Ở khu phố ổ chuột như mọi người vẫn gọi tôi lại xuýt rơi vào một cái cạm bẫy” [4, tr.35]. Những mô tả như con hẻm tối tăm với những ánh đèn mờ mờ hay quán cà phê vắng vẻ không chỉ tạo ra bầu không khí u ám mà còn phản ánh sự tha hóa, sự cô đơn và những vấn đề xã hội mà con người phải đối mặt. Cụ thể, không gian đô thị với những con hẻm chật chội và ánh sáng mờ nhạt không chỉ là hình ảnh vật lý mà còn là biểu tượng cho những ẩn khuất trong tâm hồn nhân vật. Từng góc phố, từng ngõ ngách trở thành những “vùng tối” mà nhân vật phải khám phá, đồng thời cũng là những biểu hiện cho những nỗi đau, sự lạc lối và sự tha hóa trong cuộc sống hiện đại. Qua đó, Tạ Duy Anh không chỉ dẫn dắt người đọc vào những câu chuyện trinh thám mà còn khơi gợi những suy tư về bản chất con người và xã hội.

Sự kết hợp giữa không gian và tâm trạng nhân vật còn tạo ra một mối liên hệ chặt chẽ, nơi mà môi trường xung quanh như một phản chiếu của trạng thái nội tâm. Không gian vắng vẻ của quán cà phê, chẳng hạn, không chỉ là nơi gặp gỡ mà còn thể hiện sự cô đơn và cảm giác bị bỏ rơi. Những hình ảnh này không chỉ nâng cao tính nghệ thuật cho tác phẩm mà còn tạo ra một bức tranh chân thực về những thực trạng phức tạp của xã hội hiện đại, từ sự tha hóa trong mối quan hệ con người cho đến những bất công và xung đột trong cuộc sống đô thị.

Như vậy, không gian trong tác phẩm của Tạ Duy Anh không chỉ là bối cảnh cho các vụ án mà còn là một phần quan trọng giúp định hình và làm sâu sắc thêm quá trình điều tra, phản ánh những mâu thuẫn xã hội và tâm lý. Qua việc lồng ghép không gian vào diễn biến tâm lý của nhân vật, Tạ Duy Anh đã tạo ra một chiều sâu nghệ

thuật, khiến độc giả không chỉ theo dõi hành trình tìm kiếm sự thật mà còn bị cuốn vào những suy ngẫm về bản thân và xã hội mà họ đang sống.

Sự tương tác giữa thời gian và không gian: Hành trình khám phá bản thân

Sự kết hợp giữa thời gian phi tuyến tính và không gian đồng hiện trong các tác phẩm của Tạ Duy Anh tạo ra một cái nhìn sâu sắc về con người và xã hội, phản ánh sự phức tạp trong tâm lý và mối quan hệ giữa các nhân vật. Khi nhân vật “tôi” tiến hành điều tra vụ án, những ký ức đứt đoạn và không gian quen thuộc hòa quyện, tạo nên những mảnh ghép không thể tách rời, qua đó làm nổi bật hành trình khám phá bản thân và xã hội.

Trong *Thiên thần sám hối*, không gian được mô tả là một thực thể đa chiều, nơi ánh sáng và bóng tối chồng chéo lên nhau. Hình ảnh này không chỉ đơn thuần là mô tả cảnh vật mà còn biểu trưng cho sự đấu tranh nội tâm của nhân vật, thể hiện sự giằng co giữa thiện và ác, giữa hy vọng và tuyệt vọng. Không gian trở thành một nhân chứng cho những xung đột bên trong, phản ánh những nỗi đau và sự tha hóa mà nhân vật phải đối diện. Đó là không gian bào thai, nhân vật tôi khám phá tất cả mọi bí ẩn trong một xã hội thu nhỏ qua các câu chuyện xảy ra ở một bệnh viện: “Điều cần nói ngay là tại đó tôi không chỉ nghe mọi chuyện mà còn hiểu được toàn bộ ý nghĩ của mẹ tôi” [3, tr.6].

Việc sử dụng thời gian phi tuyến tính trong tác phẩm còn tăng cường tính bí ẩn và sự căng thẳng, khi các mảnh ký ức lồng ghép vào nhau không theo trình tự logic. Những ký ức đau thương, ký ức về những mối quan hệ đã mất và những quyết định sai lầm liên tục hiện về, dẫn dắt nhân vật “tôi” vào một hành trình không chỉ tìm kiếm sự thật mà còn khám phá những tầng sâu của tâm hồn mình. Tình huống này khiến độc giả không chỉ quan tâm đến việc giải mã vụ án mà còn phải suy ngẫm về bản chất của ký ức và cách chúng ảnh hưởng đến nhận thức hiện tại.

Sự tương tác giữa không gian và thời gian tạo ra một bầu không khí triết lý, mở ra những câu hỏi lớn về cuộc sống: Liệu chúng ta có thể thực sự thoát khỏi quá khứ? Hay những ký ức ấy mãi mãi hình thành nên bản sắc của chúng ta? Không gian đa chiều trong *Thiên thần sám hối* không chỉ đơn thuần là nơi diễn ra hành động mà còn là một bức tranh sinh động về cuộc sống, nơi những điều tốt đẹp và tăm tối luôn giao thoa.

Qua việc kết hợp khéo léo giữa thời gian phi tuyến tính và không gian đồng hiện, Tạ Duy Anh đã tạo ra một trải nghiệm độc đáo cho người đọc. Họ không chỉ theo dõi cuộc điều tra mà còn bị cuốn vào một cuộc thám hiểm tâm lý sâu sắc, nơi mà những câu hỏi triết lý về con người và xã hội luôn hiện hữu, khuyến khích độc giả suy ngẫm về vị trí của họ trong một thế giới đầy phức tạp và mâu thuẫn. Tóm lại, Tạ Duy Anh đã khéo léo vận dụng thời gian phi tuyến tính và không gian đồng hiện để tạo ra

những tác phẩm trình thám vừa hồi hộp vừa giàu chiều sâu tâm lý. Những kỹ thuật này không chỉ giúp độc giả theo dõi cuộc điều tra mà còn cùng nhân vật khám phá những bí ẩn của tâm hồn và xã hội. Sự đổi mới trong phong cách viết của Tạ Duy Anh không chỉ khẳng định giá trị nghệ thuật của ông mà còn tạo nên một dấu ấn độc đáo trong văn học hiện đại Việt Nam, thể hiện một cái nhìn mới về thể loại trình thám - một thể loại không chỉ đơn thuần là giải mã bí ẩn mà còn là hành trình tìm kiếm bản ngã và ý nghĩa cuộc sống.

4. Trình thám tâm lý và sự phân tích tâm hồn

Tạ Duy Anh, với lối viết tinh tế và sâu sắc, đã đưa yếu tố trình thám vào những tác phẩm của mình không chỉ để tạo ra những tình tiết hồi hộp mà còn nhằm khám phá những chiều sâu tâm lý phức tạp của nhân vật. Khác với các tiểu thuyết trình thám cổ điển, nơi mà tội phạm và thám tử hoạt động trong một hệ thống logic chặt chẽ, các tác phẩm như *Đi tìm nhân vật*, *Giã biệt bóng tối* và *Thiên thần sám hối*, phản ánh rõ nét sự rối loạn trong tâm trí con người.

Trong *Thiên thần sám hối*, câu chuyện không chỉ xoay quanh một vụ án mà còn mở ra những bí ẩn về bản thân nhân vật. Tạ Duy Anh tạo ra những tình huống mà nhân vật phải đối diện với những ám ảnh và tội lỗi. Chẳng hạn, khi nhân vật chính suy ngẫm: “Người ta chuẩn bị đón mình như thế sao?” [3, tr.7] câu hỏi này không chỉ đẩy lên những mâu thuẫn nội tại mà còn cho thấy hành trình tìm kiếm sự thật cũng là hành trình đối diện với chính tâm hồn mình.

Ở *Đi tìm nhân vật* là sự kết hợp giữa trình thám và tâm lý, quá trình điều tra cái chết của cậu bé đánh giày trở thành một cuộc hành trình nội tâm đầy đau đớn. Những mảnh ký ức về quá khứ được đan xen vào hiện tại, khiến nhân vật “tôi” không chỉ tìm kiếm sự thật về cái chết mà còn phải đối diện với những ký ức “đầy bóng tối” trong cuộc sống là ký ức như một chiếc gương vỡ, để rồi chính chiếc gương vỡ ấy lại phản chiếu những nỗi đau mà tôi cố gắng quên đi. Cách xây dựng này làm nổi bật sự phức tạp trong tâm lý nhân vật, nơi mà việc tìm kiếm sự thật đồng nghĩa với việc đối mặt với nỗi đau.

Trong *Giã biệt bóng tối*, Tạ Duy Anh khéo léo sử dụng yếu tố trình thám để thể hiện sự tha hóa của con người trong xã hội hiện đại. Các nhân vật không chỉ bị cuốn vào những bí ẩn bên ngoài mà còn phải đối diện với xung đột nội tâm. Những vụ án trình thám làm lộ rõ sự suy thoái đạo đức, khi những giá trị như dối trá, phản bội, và ham muốn vật chất trỗi dậy. Qua mỗi vụ án, nhân vật phải tìm kiếm chân lý, nhưng đồng thời cũng đối mặt với sự đổ vỡ từ bên trong. Sự mâu thuẫn giữa lý tưởng và thực tại khiến họ lạc lối, không chỉ trong hành trình giải quyết bí ẩn mà còn trong chính cuộc đời mình. Tác phẩm không chỉ là câu chuyện trình thám đơn thuần mà còn là bức tranh về sự tha hóa tinh thần của con người trước sức ép của xã hội hiện đại. Tạ Duy

Anh đã làm nổi bật sự mất mát giá trị sống và sự bế tắc của con người trong bối cảnh đầy rối ren này.

Nhìn chung, Tạ Duy Anh đã tài tình vận dụng yếu tố trinh thám không chỉ như một công cụ để giải mã bí ẩn mà còn như một cách để khám phá những sâu thẳm trong tâm hồn con người. Qua những tác phẩm như *Đi tìm nhân vật*, *Giã biệt bóng tối* và *Thiên thần sám hối*, Tạ Duy Anh đã mở ra một không gian nghệ thuật đầy chất triết lý, giúp độc giả không chỉ theo dõi các cuộc điều tra mà còn tham gia vào hành trình tìm kiếm bản ngã và sự thật của chính mình. Sự kết hợp giữa trinh thám và tâm lý không chỉ làm phong phú thêm thể loại này mà còn tạo ra những giá trị nghệ thuật sâu sắc trong văn học Việt Nam hiện đại.

5. Phê phán xã hội thông qua yếu tố trinh thám

Tạ Duy Anh không chỉ dừng lại ở việc xây dựng các bí ẩn hấp dẫn về mặt hình thức trong tác phẩm của mình. Tác giả khéo léo sử dụng yếu tố trinh thám như một công cụ phê phán xã hội, phản ánh sự suy đồi đạo đức và những mối quan hệ quyền lực trong cộng đồng. Các tác phẩm như *Giã biệt bóng tối*, *Đi tìm nhân vật*, và *Thiên thần sám hối* đều chứa đựng những thông điệp sâu sắc về hiện trạng xã hội, những tội ác không chỉ mang tính cá nhân mà còn mang tính hệ thống.

Trong *Giã biệt bóng tối* bạn đọc đau đớn vì sự lụi tàn đạo đức. Cốt truyện xoay quanh một vụ án mạng không chỉ đơn thuần là một trò chơi trinh thám mà còn phản ánh sự tha hóa của con người trong xã hội hiện đại. Trên mỗi trang viết, độc giả tìm thấy đằng sau mỗi nụ cười, có thể là một sự thật đen tối. Vấn đề này không chỉ nhấn mạnh tính chất giả tạo trong mối quan hệ xã hội mà còn chỉ ra sự bùng nổ của sự dối trá và tham lam. Những nhân vật trong tác phẩm đều phải đối diện với những cám dỗ và sự lừa dối, làm nổi bật thực trạng xã hội nơi mà các giá trị đạo đức đã bị xói mòn.

Tình trạng tha hóa và sự bất công trong *Đi tìm nhân vật* khiến cho người đọc bao trăn trở. Tác phẩm mang đến một bức tranh tương tự về sự tha hóa trong xã hội. Qua việc điều tra cái chết của cậu bé đánh giày, nhân vật “tôi” không chỉ tìm kiếm sự thật về vụ án mà còn phải đối diện với những vấn đề phức tạp của xã hội. Tác giả mô tả những con phố này, vốn dĩ từng đầy ánh sáng, giờ đã chìm trong bóng tối và sự thờ ơ. Câu văn này thể hiện sự chuyển biến từ một xã hội tươi sáng sang một nơi đầy rẫy sự lạnh nhạt, nơi mà con người không còn quan tâm đến những nỗi đau của nhau. Qua đó, Tạ Duy Anh đã khéo léo phê phán sự thờ ơ của xã hội trước những vấn đề nhân đạo.

Nổi bật trong *Thiên thần sám hối* là sự rối loạn tâm lý và xã hội. Trong tác phẩm, yếu tố trinh thám không chỉ dừng lại ở việc tìm kiếm kẻ ác mà còn là hành trình đi tìm bản chất con người. Tác giả đã gửi gắm thông điệp sâu sắc tội ác không chỉ nằm ở hành động mà còn ở sự im lặng của những người xung quanh. Câu nói này cho thấy rằng sự

im lặng trước tội ác cũng là một dạng tội lỗi, phản ánh sự đồng lõa của xã hội. Những nhân vật trong tác phẩm đều bị mắc kẹt trong những mâu thuẫn nội tâm, thể hiện sự xung đột giữa lương tâm và sự ích kỷ trong một xã hội đầy rẫy những bất công.

Tạ Duy Anh đã tài tình kết hợp yếu tố trinh thám với những phê phán xã hội sâu sắc trong các tác phẩm của mình. Ông không chỉ tạo ra những vụ án ly kỳ mà còn mở ra những cuộc thảo luận về đạo đức và nhân văn. Qua các tác phẩm như *Giã biệt bóng tối*, *Đi tìm nhân vật*, và *Thiên thần sám hối*, Tạ Duy Anh khẳng định rằng trinh thám không chỉ là một thể loại giải trí, mà còn là một phương tiện để phản ánh và chỉ trích những thực trạng xã hội đáng lo ngại.

III. KẾT LUẬN

Nói tóm lại, Tạ Duy Anh rất tài tình trong việc khai thác yếu tố trinh thám không chỉ để thu hút sự chú ý của độc giả mà còn nhằm đào sâu vào tâm lý con người, phản ánh những vấn đề nhức nhối của xã hội hiện đại. Nhà văn không chỉ dừng lại ở những vụ án ly kỳ mà còn mở rộng cánh cửa khám phá tâm tư và nỗi niềm của nhân vật trong bối cảnh xã hội phức tạp.

Kết hợp cấu trúc trinh thám với thời gian phi tuyến tính và yếu tố tâm lý sâu sắc, Tạ Duy Anh đã tạo ra những tác phẩm vượt ra ngoài khuôn khổ của thể loại trinh thám cổ điển. Trong các tác phẩm như *Đi tìm nhân vật*, *Giã biệt bóng tối* và *Thiên thần sám hối*, độc giả không chỉ theo dõi cuộc điều tra mà còn bị cuốn vào những hồi ức và tâm trạng đan xen của nhân vật. Điều này không chỉ tăng thêm tính hấp dẫn cho câu chuyện mà còn mở ra chiều sâu tâm lý, buộc người đọc phải đối diện với những khía cạnh tối tăm của bản chất con người.

Đặc biệt, Tạ Duy Anh thể hiện cái nhìn sắc sảo về thực trạng xã hội, nơi mà mối quan hệ và quyền lực thường diễn ra trong bóng tối. Ông phản ánh sự tha hóa của con người và những vấn đề như dối trá, tham lam, và thờ ơ trong xã hội hiện đại. Tác phẩm của ông không chỉ dừng lại ở việc khám phá bí ẩn bề nổi mà còn soi rọi vào những góc khuất của tâm hồn, khắc họa rõ nét sự mâu thuẫn giữa lương tâm và cảm dỗ trong cuộc sống.

Với nghệ thuật kể chuyện độc đáo, Tạ Duy Anh đã mang lại chiều sâu nghệ thuật và triết lý cho văn học Việt Nam đương đại. Mỗi trang viết không chỉ là hành trình tìm kiếm sự thật mà còn là cuộc đối thoại giữa nhân vật và xã hội, phản ánh chân thực về những đau thương và hy vọng trong tâm hồn con người. Nhà văn khẳng định rằng trinh thám không chỉ là thể loại giải trí mà còn là phương tiện mạnh mẽ để khám phá và phê phán thực trạng xã hội, khiến tác phẩm của ông trở thành những tác phẩm đáng suy ngẫm và cảm nhận sâu sắc.

Với sự khéo léo trong việc đan xen tình tiết gay cấn và câu hỏi triết lý, Tạ Duy Anh không chỉ mang đến cho độc giả hành trình điều tra mà còn dẫn dắt họ vào một cuộc khám phá về chính bản thân và thế giới xung quanh. Điều này khẳng định vị trí của ông trong nền văn học hiện đại Việt Nam, làm cho tác phẩm của ông không chỉ đáng đọc mà còn đáng suy nghĩ.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Phan Tuấn Anh (2024), “Những cách tân nghệ thuật của truyện trinh thám Việt Nam đầu thế kỷ XXI”, *Tạp chí Khoa học và Công nghệ: Khoa học xã hội* (ISSN 2354-0850), Tập 23, Số 3A, tr.91-100.
- [2]. Tạ Duy Anh. (2002). *Đi tìm nhân vật*. Nxb. Hội Nhà văn, Hà Nội.
- [3]. Tạ Duy Anh. (2004). *Thiên thần sám hối*. Nxb. Hội Nhà văn, Hà Nội.
- [4]. Tạ Duy Anh. (2008). *Giã biệt bóng tối*. Nxb. Hội Nhà văn, Hà Nội.
- [5]. Thiên Nga, Lê Quang Toàn, và Đăng Thư dịch. (2018). *Sherlock Holmes Toàn Tập - Tập 3*. Nxb.Hội nhà văn, Hà Nội.

DETECTIVE FEATURES – THE APPLICATION OF DETECTIVE FEATURES IN TA DUY ANH’S NOVELS

Nguyen Thi Linh Phuong

University of Sciences, Hue University

Email: phuong.t.nguyen@apc.edu.vn

ABSTRACT

The article generalizes the application of detective features in Ta Duy Anh’s novels. The author has written detective stories regardless of the conventional framework, using non-linear time and co-existing space in addition to the binary structure with the case and the simultaneous investigation process. The article additionally analyzes the author’s application of detective features in novels such as *Đi tìm nhân vật* (Looking for characters), *Giã biệt bóng tối* (Farewell to the darkness), *Thiên thần sám hối* (The angel’s repentance), and other works to examine the characters’ psychology and criticize society. The novel’s emphasis on moral degradation and social issues also draws attention to how detective fiction combines philosophy and the arts. Creative elements such as broken time and multidimensional structures have been thoroughly examined, laying the foundation for Ta Duy Anh’s writing style in contemporary Vietnamese literature.

Keywords: Character, criminal Detective novel, detective feature,.

Nguyễn Thị Linh Phương sinh ngày 26/12/1988. Bà tốt nghiệp cử nhân tại Trường Đại học Sư phạm, Đại học Huế. Năm 2022, bà học Cao học tại trường Đại học Khoa Học, Đại học Huế chuyên ngành Văn học Việt Nam. Hiện nay, bà làm việc tại trường Quốc tế Châu Á Thái Bình Dương, Gia Lai.